

14. Anohin, Yu. & Hadelshyn, R. (2011). Natsionalnaya bezopasnost: teoreticheskie i terminologicheskie aspekty [National security: theoretical and terminological aspects]. *Teoriya i praktyka obshchestvennogo razvitiya - Theory and practice of social development*, 12, 126-129.
15. Kitler, W. (2011). Bezpieczeństwo narodowe RP: podstawowe kategorie, uwarunkowania, system [National security of the Republic of Poland: basic categories, conditions, system]. Varshava, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej [in Poland].
16. Chojnowski, L. (2016). Bezpieczeństwo narodowe. Studium teoretyczne [National security. Theoretical study]. *Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej w Słupsku*, Słupsk [in Poland].
17. Wrublewski, R. (2017). *Wprowadzenie do nauk o bezpieczeństwie [Introduction to safety science]*. Siedlce, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach [in Poland].
18. Kaminski, Mariusz Antoni (2019). Prawo bezpieczeństwa narodowego [National security law]. *Wiedza obronna - Defense knowledge*, 3, 57-75. Retrieved from <http://wiedzaobronna.edu.pl/index.php/wo/article/view/2> [in Poland].
19. *Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy. Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 roku №2469-VII. [On the national security of Ukraine. Law of Ukraine of June 21, 2018 №2469-VII]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
20. *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy».* Ukaz Prezydenta Ukrainy №392/2020 14 veresnia 2020 roku. [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 „On the National Security Strategy of Ukraine”. Decree of the President of Ukraine №392 / 2020 September 14, 2020.]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> [in Ukrainian].
21. *Konstytutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku. Dokument 254k/96-VR. Redaktsiia vid 01.01.2020 roku, pidstava [Constitution of Ukraine of June 28, 1996. Document 254k / 96-BP. Edition from 01.01.2020, basis – 27-IX]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.02.2021.

DOI:10.35774/app2021.01.019
УДК 347.965.42

Наталія Фігун,
магістр права, стипендистка
пост-магістерської програми
Міжнародного Вишеградського Фонду,
Інститут соціальної профілактики і
ресоціалізації, Варшавський університет,
Республіка Польща
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2842-1926>

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ У КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ¹

Здійснено аналіз процесу розвитку інституту медіації у країнах Вишеградської групи – Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині. Визначено роль міжнародних організацій, професійних об'єднань та центрів медіації у процесі становлення та популяризації медіації. Проаналізовано особливості правового регулювання медіації у законодавстві досліджуваних країн. На підставі дослідження виокремлено умовні етапи процесу імплементації медіації до правових систем країн та основні передумови цього процесу.

Ключові слова: альтернативні способи вирішення спорів, медіація, імплементація медіації, медіатор, об'єднання медіаторів, медіація у країнах Вишеградської групи.

Бібл.: 27.

Фигун Н.

Становление института медиации в странах Вышеградской группы

Осуществлен анализ процесса развития института медиации в странах Вышеградской группы – Польше, Чехии, Словакии и Венгрии. Определена роль международных организаций, профессиональных объединений и центров медиации в процессе становления и популяризации медиации. Проанализированы особенности правового регулирования медиации в законодательстве исследуемых стран. На основании исследования выделены условные этапы процесса имплементации медиации в правовые системы стран и основные предпосылки этого процесса.

Ключевые слова: альтернативные способы разрешения споров, медиация, имплементация медиации, медиатор, объединения медиаторов, медиация в странах Вышеградской группы.

Fihun N.

Establishment of the institute of mediation in the Visegrad Group countries

In Slovakia, the Czech Republic, Hungary, and Poland, the development of alternative dispute resolution and the first attempts at mediation took place in the early 1990s, and the legal framework and organizations providing mediation services are still in place. As the process of institutionalization of the mediation procedure is still ongoing in Ukraine, it is important to analyze the experience of other countries in implementing mediation in their legal systems. The aim of the article is to analyze the process of formation of the mediation institution in Slovakia, the Czech Republic, Poland, and Hungary.

The article describes the role of international partners in the development of the mediation institution in the Visegrad Group, in particular the international organization Partners for Democratic Change, which facilitated the establishment of mediation centers in the countries, conducted training campaigns and assisted in pilot mediation projects. In addition, the contribution of mediation centers and professional associations of mediators in the development

¹ Стаття написана та видана в рамках реалізації наукового проекту «Процедура медіації в країнах Вишеградської групи: досвід для України» («Mediation procedure in the Visegrad Group countries: experience for Ukraine»), фінансованого Міжнародним Вишеградським Фондом (International Visegrad Found).

© Наталія Фігун, 2021

of mediation and its promotion in society was noted.

The article examines the main legal acts adopted by states to regulate the mediation procedure in various fields. For example, Slovakia, the Czech Republic, and Hungary have regulated the mediation process, the status of mediator, the rights and obligations of the parties in certain laws, while in Poland amendments have been made to procedural codes and by-laws regulating certain procedural issues.

As a result of the study, several conditional stages of introduction of mediation into the legal systems of countries were identified: spreading the idea of alternative methods of resolving disputes in society, the introduction of pilot mediation projects, creation of professional associations and mediation centers, adoption of regulations. Prerequisites for implementation were: an information campaign to promote mediation services among the population, proper theoretical and practical training of mediators by professional institutions, the creation of a legal basis for the development of the institution of mediation.

Keywords: *alternative dispute resolution, mediation, mediation implementation, mediator, association of mediators, mediation in the Visegrad Group countries.*

Постановка проблеми. Розвиток альтернативних способів вирішення спорів тісно пов'язаний з правовими та культурними традиціями країни, які можуть як сприяти, так і гальмувати процес впровадження цих методів. У багатьох країнах Центральної та Східної Європи, зокрема в сусідніх – Словаччині, Чехії, Угорщині та Польщі, розвиток ідеї альтернативних способів вирішення спорів та перші спроби впровадження медіації відбулися після спадання «залізної завіси» та зміни політичного режиму на початку 1990-х років. Крім того, позитивний вплив на розвиток інституту медіації в країнах Вишеградської групи мав їх вступ до Ради Європи та пізніше до Європейського Союзу.

Оскільки в Україні процес інституціоналізації процедури медіації все ще триває, актуальним і важливим є аналіз досвіду інших країн з впровадження медіації у їхні правові системи. Особливий інтерес становлять країни Вишеградської четвірки, адже в історичному та ментальному плані вони доволі близькі Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику альтернативних способів вирішення спорів активно досліджують науковці як на вітчизняному, так і на міжнародному рівні. Першість поміж інших методів належить медіації, їй присвячено наукові праці. Зокрема, окремі аспекти медіації розкривають у своїх наукових доробках такі вчені: О. Аллахвердова, Ю. Білоусов, Н. Бондаренко-Зелінська, В. Гопанчук, Д. Давиденко, С. Запара, С. Калашнікова, В. Коссак, Н. Крестовська, О. Нелін, Н. Нестор, О. Носирева, Т. Подковенко, С. Прилуцький, Ю. Притика, О. Спектор, В. Цимбалюк, С. Фурса та інші.

Незважаючи на широкий інтерес до інституту медіації у вітчизняній науковій літературі, досвід зарубіжних країн із імплементації медіації та її правового регулювання все ще малодосліджений.

Метою статті є аналіз в історичній ретроспективі процесу становлення інституту медіації в Словаччині, Чехії, Польщі та Угорщині в контексті формування його нормативно-правового та інституційного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку 90-х років ХХ ст. у країнах Вишеградської групи активно розвивається концепція альтернативних способів вирішення спорів насамперед завдяки її популяризації колегами із Заходу. Так, важливу роль у впровадженні медіації до правових систем Чехії та Словаччини, які до кінця 1992 р. були однією державою, відіграла міжнародна організація Partners for Democratic Change². Саме ця організація пропагувала ідею створення двох центрів посередництва на території колишньої Чехословаччини [1, с. 13]. Отож перші спори шляхом медіації у Чехії та Словаччині вирішувалися у 1993–1995 рр, а в наступних роках були створені перші центри медіації, впроваджувалися пілотні проекти медіації. Розвитку медіації в Чехії сприяв також створений у 1992 р. Чеський центр переговорів та врегулювання конфліктів (České centrum pro vjednávání a řešení konfliktů), метою якого було застосування медіації у різних галузях як позасудового способу вирішення спорів. Пізніше ця організація перетворилася на Центр переговорів – Чеські партнери (Partners Czech).

Інституціоналізація медіації у Польщі розпочалася в 1992 р. із перейняття досвіду здійснення німецькими колегами медіації у кримінальних справах за участю неповнолітніх. Працівники Бюро інтервенції Сенату (Biuro Interwencji Senatu) спільно із представниками Пенітенціарного товариства «Патронат» (Stowarzyszenie Penitencjarne «Patronat») на запрошення німецького Фонду Г. Бьоля здійснили робочий

² Partners for Democratic Change – міжнародна організація, метою якої є розвиток громадянського суспільства та просування альтернативних методів вирішення спорів у всьому світі. Організація розмістила свої представництва, які реалізують навчальні програми з врегулювання конфліктів та інші проекти, у провідних університетах Польщі, Литви, Угорщини, Чехії, Словаччини та Болгарії.

візит до Кельна. В результаті цієї поїздки грудні 1995 р. було засновано Групу з впровадження медіації в Польщі (Zespołu ds. Wprowadzenia Mediacji w Polsce), яка функціонувала при Пенітенціарному товаристві «Патронат» і фінансувалася Фондом Г. Бьоля [2]. Група з впровадження медіації в Польщі зосередила свою роботу на кількох напрямках, зокрема вона сприяла створенню центрів медіації у різних регіонах країни, проводила широку освітню діяльність із підготовки майбутніх медіаторів, популяризувала медіацію як альтернативний спосіб вирішення спорів та ідею відновного правосуддя серед професіоналів та в суспільстві загалом. У 2000 р. Група з впровадження медіації була реорганізована у Польський центр медіації (Polskie Centrum Mediacji). Завдяки роботі Польського центру медіації у 2001 р. було видано Кодекс етики медіатора [3].

В Угорщині, на відміну від згаданих вище країн, існував певний опір альтернативним методам вирішення спорів з боку правоохоронних структур та політиків, проте завдяки роботі вчених та викладачів університетів медіацію вдавалося поступово популяризувати. Важливий внесок у розвиток альтернативних способів вирішення спорів зробили неурядові організації та колеги-медіатори із Заходу, зокрема згадана вище Partners for Democratic Change, завдяки якій у 1996 р. медіація почала своє становлення в Угорщині [4]. А вже у жовтні 1999 р. на запрошення американських колег двоє угорських спеціалістів мали можливість пройти навчання з відновного правосуддя у Фонді громадських служб у Бетлегемі, штат Пенсільванія, і згодом застосовувати набуті знання у пенітенціарному центрі для юнаків у місті Асод [5, с. 260].

Важливу роль у поширенні ідеї медіації у суспільстві та створенні правового підґрунтя для її функціонування у країнах Вишеградського регіону відіграли професійні об'єднання медіаторів та центрів медіації. Так, у Чехії Асоціація медіаторів Чеської Республіки (Asociace mediátorů ČR) сформувалась у результаті конференції «Медіація та її перспективи в Чеській Республіці», що відбувалася у травні 2000 р. в Опаві, де було запропоновано створити громадську асоціацію під назвою «Асоціація медіаторів Чеської Республіки». Підготовчий комітет активно працював над реалізацією цієї ідеї і вже у грудні Асоціацію зареєструвало Міністерство внутрішніх справ за номером VS/1-1/45614/00-P [6]. Асоціація зосереджує свою діяльність на розвитку та поширенні медіації як способу вирішення конфліктів, співпрацює з іншими організаціями та установами на регіональному та глобальному рівнях, вона визначає професійні, освітні та етичні стандарти і гарантує їх дотримання членами Асоціації [7].

У Словаччині таку роль відіграє Словацька палата медіаторів (Slovenská komora mediátorov), яка була заснована у 2005 р. та є професійним об'єднанням медіаторів. Палата має на меті підвищення професійного, етичного, морального та соціального рівня медіаційної діяльності членів асоціації, уніфікує їхні методи та процедури, впроваджує інструменти для підвищення обізнаності громадськості про медіацію та її наслідки, забезпечує професійну методологічну підтримку, займається дослідженнями щодо розвитку медіаційних центрів та їхньої результативності щодо судового врегулювання суперечок у Словацькій Республіці [8, с. 113]. Крім того, у країні в 2002 р. була заснована Асоціація медіаторів Словаччини (Asociácia mediátorov Slovenska), яка об'єднала медіаторів, центри медіації та осіб, які використовують альтернативні методи вирішення спорів чи підтримують рух посередництва. Проте, як видно із статуту, метою асоціації є створення експертного форуму з питань спорів і конфліктів та їхнє вирішення, а також професіоналізації діяльності та статусу медіаторів [9].

У Польщі чільне місце серед організацій, що промують послуги медіації, все-таки посідає Польський центр медіації, який загалом по усій країні має 54 філії та відділи, що надають послуги з медіації на місцевому рівні [2]. Окрім цього, Польський центр медіації сприяв створенню в 2004 р. Товариства сімейних медіаторів та Соціальної ради у справах альтернативних методів вирішення спорів і конфліктів при Міністерстві юстиції Польщі. У перші роки свого існування Соціальна рада активно працювала над розвитком стандартів поведінки медіатора та проведення медіації, стандартів навчання медіаторів, етичного кодексу польських медіаторів. Насправді мережа інституцій у сфері медіації у Польщі є значно ширшою, адже працюють інші інституції та організації, що надають послуги з різних видів медіації.

Наступним етапом у процесі імплементації медіації до правових систем країн було її закріплення у нормативних актах. Варто зазначити, що країни обрали різні шляхи імплементації. Наприклад, Польща ввела положення про медіацію до процесуальних кодексів, застосування нової процедури розпочалося у кримінальних справах після прийняття у 1997 р. нових Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу, в яких передбачалася можливість застосування медіації на стадії підготовчого провадження [10; 11]. У 2003 р. Кримінальний процесуальний кодекс був новелізований і медіація була впроваджена до загальної частини кодексу, що дало можливість її застосування на будь-якому етапі судового провадження. Варто також згадати про Розпорядження Міністра юстиції Польщі «У справі медіаційного провадження

у кримінальних справах» від 07 травня 2015 р., яке регламентує питання щодо здійснення медіації у кримінальних справах, зокрема детальний порядок медіаційного провадження, умови, яким повинні відповідати установи та особи, уповноважені на ведення медіаційного провадження, порядок призначення медіатора, форма та обсяг звіту про результати медіаційної процедури тощо [12].

Правове регулювання медіації у Чехії, як і в Польщі, починається із медіації у кримінальних справах, проте ця країна обрала інший шлях – прийняла окремий нормативно-правовий акт. 14 травня 2000 р. був ухвалений Закон № 257/2000 про службу пробації та медіації [13] (набув чинності 01 січня 2001 р.). Під медіацією у Законі № 257/2000 про службу пробації та медіації розуміється «позасудове вирішення спору між обвинуваченим та потерпілою стороною та діяльність, спрямовану на вирішення конфліктної ситуації, що здійснюється у зв'язку з кримінальним провадженням» [13]. Закон № 257/2000 регулює організацію медіації в кримінальних справах, правовий статус працівників органу пробації та медіації, сферу їхньої діяльності тощо.

Як бачимо, у Центрально-Східній Європі склалася певна тенденція впровадження ідеї відновного правосуддя у систему судочинства, адже, як і сусідні Польща та Чехія, Словаччина передусім нормативно закріпила медіацію у галузі кримінального права. Першим законодавчим актом, у якому йде мова про медіацію, у Словаччині був Закон № 550/2003 від 28 жовтня 2003 р. про посадових осіб з питань пробації та медіації та про внесення змін до деяких актів [14]. Цей закон був прийнятий у результаті реалізації пілотного проєкту з відновного правосуддя у кримінальному судочинстві, який розпочався в квітні 2002 р. в окружних судах Братислава IV, Нове Замки та Спішська Нова Весь. В межах пілотного проєкту загалом було проведено 55 медіацій, в яких потерпілими були як фізичні, так і юридичні особи, а сума збитків становила від 80 словацьких крон до 44 353 словацьких крон та 112 актів пробації, згідно з якими винний не лише був засуджений, а й зобов'язаний відшкодувати збитки, заподіяні злочинцем, або сплатити заборгованість за утримання [15, с. 92]. Саме на основі результатів, отриманих у рамках пілотного проєкту, Міністерство юстиції Словацької Республіки підготувало проєкт Закону про посадових осіб з питань пробації та медіації, яким врегульовано повноваження працівників служби пробації та медіації, питання співпраці працівників служби пробації та посередництва з державними органами влади та іншими установами, передумови для виконання функції співробітника з питань пробації та медіації.

В Угорщині медіація у сфері кримінального права законодавчого закріплення набула лише із прийняттям Закону LI 2006 року про внесення змін до Закону XIX з 1998 р. про кримінальний процес [16]. Ці зміни були введені у зв'язку із вступом Угорщини до Європейського Союзу та необхідністю впровадження положень Рамкового рішення Ради Європейського Союзу про становище жертв у кримінальному процесі (2001/220/JHA). Іншим важливим законодавчим актом у цій галузі є Закон CXXIII 2006 р. про медіацію у кримінальних справах [17]. Закон регулює процедурні питання здійснення медіації, укладення медіаційної угоди, вартість проведення медіації та повноваження медіатора.

Незважаючи на те, що правове регулювання медіації у кримінальних справах в Угорщині було відсутнє найдовше з-поміж країн Вишеградського регіону, в країні вже діяли закони, спрямовані на регулювання медіації у різних цивільно-правових справах і в цьому Угорщина випередила своїх сусідок. Так, однією із перших сфер, де почалося застосування медіації, було вирішення споживчих спорів. Основні інституційні та процедурні правила примирювальної процедури у споживчих справах закладені в Законі про захист прав споживачів CLV 1997 року [18]. Крім того, у 2000 р. Національна асамблея Угорщини прийняла Закон CXVI про процедуру медіації в сфері медицини, а з січня 2004 р. в Угорщині впроваджено медіацію щодо захисту прав дітей [19]. Остання процедура регулюється кількома законодавчими актами – Постановою Уряду № 149/1997 (IX. 10.) про органи опіки і піклування та порядок захисту та опіки над дітьми, Законом LV 2002 про медіацію та Книгою «Сімейне право» Цивільного кодексу Угорщини [20, с. 16]. Таким чином, угорський законодавець створив правову основу для вирішення спорів шляхом медіації у багатьох сферах – доволі вузьких і специфічних. Для позасудового врегулювання ширшого кола цивільних суперечок у 2002 р. Національна Асамблея прийняла Закон LV 2002 про медіацію, який набув чинності 17 березня 2003 р. Закон про медіацію складається із 44 параграфів і сформований за зразком Типового закону ЮНСІТРАЛ, а також Зеленої книги про альтернативне вирішення спорів у цивільних та комерційних справах. У Законі визначено принципи та порядок проведення медіації, правовий статус медіатора та особливі положення про судову медіацію. Згідно із § 2 Закону медіація визначається як «спеціальний досудовий процес, врегулювання конфліктів та спорів, що проводиться на основі Закону, метою якого є залучення третьої сторони (медіатора), яка не бере участі у спорі, за взаємною згодою сторін для встановлення порозуміння щодо вирішення суперечки між сторонами та його письмового закріплення» [21]. Медіатор

має відповідати таким вимогам: вища освіта, п'ять років професійного досвіду, проходження професійної підготовки медіаторів, відсутність судимостей та заборон займатися медіаційною діяльністю. Реєстр медіаторів та медіаційних центрів веде Міністерство юстиції Угорщини.

З метою регулювання медіації у цивільно-правових справах Народна Рада Словацької Республіки 25 червня 2004 р. прийняла Закон № 420/2004 про медіацію та про внесення змін до деяких законів, який набув чинності 01 вересня 2004 р. Як і в Угорщині, цей закон ґрунтується на типовому законі ЮНСІТРАЛ про міжнародну торгівлю і врегулює питання основних принципів медіації, правового статусу медіатора, осередків медіації, організацію та наслідки медіації. Положення закону застосовуються до спорів, що виникають із цивільних, сімейних, комерційних зобов'язань та трудових відносин. У зв'язку із тим, що Європейський Парламент і Рада ухвалили Директиву 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р. про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах, були внесені зміни до Закону № 420/2004 і його сфера дії розширилася на транскордонні спори. Відповідно до ч. 1 § 2 Закону № 420/2004 про медіацію та про внесення змін до деяких законів медіація визначається як «позасудова діяльність, при якій особи, які беруть участь у медіації, вирішують спір, що виникає внаслідок їхніх договірних відносин чи інших правовідносин, за допомогою медіатора» [22]. До особи медіатора ставляться такі вимоги: повна цивільна дієздатність, освітній ступінь другого рівня, добросовісність та отримання сертифіката про успішне проходження навчання медіатора. Крім того, Закон дає змогу нотаріусам виконувати роль медіатора на додаток до нотаріальної діяльності. Реєстр медіаторів, Реєстр центрів медіації та Реєстр навчальних закладів з медіації веде Міністерство юстиції Словацької Республіки.

У Чехії, на відміну від інших країн регіону, медіація у цивільно-правових справах тривалий час не була законодавчо врегульована, проте вона діяла й активно розвивалася. Окремий закон, який би регулював медіацію в цивільних справах, був прийнятий лише у 2012 р. До його прийняття відбулась тривала дискусія між експертами, адже частина з них вважала, що окремий закон про медіацію не потрібен, оскільки чинні закони дозволяють (не виключають) використання медіації. Друга група підтримала створення окремого закону про медіацію, який чітко виклав би основні принципи та організацію його використання у цивільних справах [23, с. 18]. Все-таки Міністерство юстиції було розробило проєкт відповідного закону і 02 травня 2012 р. Парламент Чеської Республіки прийняв Закон № 202/2012 «Про медіацію та про внесення змін до деяких актів». Певною мірою прийняття цього закону посприяла Директива Європейського Парламенту та Ради 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р. про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах, відповідно до якої держави зобов'язалися створити законодавство, що сприяло б здійсненню медіації. Відповідно до Закону № 202/2012 медіацією є «процес вирішення конфлікту за участю одного або кількох медіаторів, які сприяють комунікації між сторонами конфлікту, щоб допомогти їм досягти мирного вирішення конфлікту шляхом укладення медіаційної угоди» [24]. Закон встановлює правила медіації у некримінальних справах, регулює питання медіаційної угоди та визначає її елементи, закріплює правовий статусу медіатора, встановлює необхідну кваліфікацію, права та обов'язки медіатора. Закон вводить термін «зарєстрований посередник». Згідно з § 2 (с) медіатором є будь-яка фізична особа, зарєстрована у списку медіаторів. Однак потрібно розмежовувати медіацію, яку здійснюють адвокати, їхній правовий статус врегульовується Законом № 85/1996 щодо юридичної професії [25]. Медіатори, які не є адвокатами, підпадають під юрисдикцію Міністерства юстиції. Адвокати-медіатори перевіряються і підпадають під юрисдикцію Чеської адвокатської палати. Таким чином, склалося певне дублювання у правовому статусі осіб, які мають повноваження здійснювати медіацію.

Регулювання медіації у цивільних справах, як і в кримінальних, у Польщі передбачено в процесуальному кодексі. На початку другого тисячоліття у рамках Польського центру медіації було створено робочу групу з питань посередництва у цивільних справах, а Департамент у справах сім'ї та дітей Міністерства юстиції Польщі ініціював створення робочої групи з питань медіації у сімейних справах. Завданням цих колективів було систематизувати правила медіації з урахуванням специфіки цивільних справ, зокрема сімейних, та підготувати матеріали, необхідні для прийняття змін до Цивільного процесуального кодексу, що дало б змогу запровадити медіацію в цій сфері. 28 липня 2005 р. із прийняттям Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу Польщі медіація була офіційно впроваджена до системи способів вирішення цивільно-правових спорів [26]. Відповідно до ст. 10 Цивільного процесуального кодексу Польщі медіаційна угода може бути укладена у будь-яких справах, в яких таке вирішення спору є допустимим, тобто медіація може здійснюватися у сімейних, господарських, трудових справах тощо [27]. Рішення про проведення медіації можуть прийняти сторони як до початку судового провадження, так і під час нього (§ 4 ст. 1831 Цивільного процесуального кодексу).

Висновки. Процес імплементації медіації до правових систем Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини був доволі тривалим і непростим, умовно його можна поділити на кілька етапів: поширення ідеї альтернативних методів вирішення спорів у суспільстві, впровадження пілотних проєктів із медіації, створення професійних об'єднань та центрів медіації, прийняття нормативно-правових актів. З огляду на це можна виокремити передумови, необхідні для розвитку цього інституту: по-перше, це інформаційна кампанія із популяризації послуг медіації серед населення та підвищення рівня довіри; по-друге, належна теоретична й практична підготовка медіаторів професійними установами; по-третє, створення правового підґрунтя для розвитку інституту медіації шляхом прийняття спеціального закону або внесення відповідних положень про медіацію до процесуальних кодексів.

Практичний досвід запровадження медіації у країнах Вишеградської групи є корисними для України, проте тут важливо врахувати національні особливості правової системи, розвитку соціальних інституцій та менталітету.

Список використаних джерел

1. Papšo P. Mediation in Slovakia. Mediation and Probation and Mediation Service in Slovakia, Czech Republic and other countries / red. Jusko P., Papšo P., London, 2016. S. 12–36.
2. Historia Polskiego Centrum Mediacji: web-strona. URL: https://mediator.org.pl/Polskie_Centrum_Mediacji/6/index.html (дата звернення: 19.01.2021).
3. Ładziak P. Historia mediacji w Polsce – zarys. URL: <http://bialapodlaska.sr.gov.pl> (дата звернення: 21.01.2021).
4. Revesz J. Mediation without Trust: Critique of the Hungarian Mediation Law. URL: <https://www.mediate.com/articles/reveszJ1.cfm> (дата звернення: 08.01.2021).
5. Herczog M. Chance of victim-offender mediation in Hungary. Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe / red. Mestitz A., Ghetti S. Dordrecht, 2005. S. 259–273.
6. Asociace mediátorů České republiky: webová stránka. URL: <http://www.amcr.cz/o-asociaci/#cil2> (дата звернення: 21.12.2020).
7. Stanovy Asociace mediátorů České republiky. URL: <http://www.amcr.cz/dokumenty/> (дата звернення: 21.12.2020).
8. Kwadrans Ł., Vanková K. Mediacja w prawie cywilnym w Republice Słowackiej, Probacja. 2015. № 4. S.111–130.
9. Asociácie mediátorov Slovenska. URL: www.amssk.sk (дата звернення: 15.12.2020).
10. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970880553> (дата звернення: 19.01.2021).
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555> (дата звернення: 19.01.2021).
12. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000716> (дата звернення: 24.01.2021).
13. Zákon č. 257/2000 Sb. ze dne 14 července 2000 r. o probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257> (дата звернення: 25.12.2020).
14. Zákon NR SR č. 550/2003 z 28. října 2003 r. o probačních a mediačních úřednících a o změně a doplnění některých zákonů. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/550/20190801> (дата звернення: 17.12.2020).
15. Vanková K., Kwadrans Ł. Rozwój instytucji probacji i mediacji w Republice Słowackiej w odniesieniu do doświadczeń wybranych krajów europejskich. Dylematy i wyzwania współczesnej resocjalizacji / red. Sawicki K., Ćwikowski R., Chańko A., Białystok, 2015. S. 83–96.
16. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról 2006. évi LI. törvény. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0600051.tv&mahu=1> (дата звернення: 13.01.2021).
17. A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről 2006. évi CXXIII. törvény. URL: <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/2006-evi-cxxiii-torveny-a-bunteto-ugyekben-alkalmazhato-kozvetitoi-tevekenysegről/> (дата звернення: 14.01.2021).
18. A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény. URL: <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/1997-evi-clv-torveny-a-fogyasztovedelemrol/> (дата звернення: 05.01.2021).
19. Az egészségügyi közvetítői eljárásról 2000. évi CXVI. törvény. URL: <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/2000-evi-cxvi-torveny-az-egeszsegugyi-kozvetitoi-eljarasrol> (дата звернення: 08.01.2021).
20. A mediáció szerepe a polgári eljárásban. URL: <https://birosag.hu/> (дата звернення: 11.01.2021).
21. A közvetítői tevékenységről 2002. évi LV. törvény. URL: <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/2002-evi-lv-torveny-a-kozvetitoi-tevekenysegről/> (дата звернення: 10.01.2021).
22. Zákon NR SR č. 420/2004 Z.z. z 25. júna 2004 r. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/420/20190101#predpis.clanok-6> (дата звернення: 20.12.2020).
23. Holá L., Urbanová M. Institucionalizace mediace. Jak daleko jsme došli? Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017 / red. Černý M. Olomouc, 2018.
24. Zákon č. 202/2012 Sb. ze dne 2. května 2012 r. o mediaci a o změně některých zákonů. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202#cast1> (дата звернення: 29.12.2020).
25. Zákon č. 85/1996 Sb. ze dne 13. března 1996 r. o advokacii. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85> (дата звернення: 29.12.2020).
26. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051571316> (дата звернення: 22.01.2021).
27. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19640430296> (дата звернення: 22.01.2021).

References

1. Papšo, P. (2016). Mediation in Slovakia. Mediation and Probation and Mediation Service in Slovakia, Czech Republic and other countries / red. Jusko, P., & Papšo, P., London, 12-36 [in English].
2. Historia Polskiego Centrum Mediacji: web-strona [Web-site History of the Polish Mediation Center]. Retrieved from https://mediator.org.pl/Polskie_Centrum_Mediacji/6/index.html [in Polish].
3. Ładziak, P. Historia mediacji w Polsce – zarys – History of mediation in Poland – outline. Retrieved from <http://bialapodlaska.sr.gov.pl> [in Polish].
4. Revesz, J. Mediation without Trust: Critique of the Hungarian Mediation Law. Retrieved from <https://www.mediate.com/articles/reveszJ1.cfm> [in English].
5. Herczog, M. (2005). Chance of victim-offender mediation in Hungary. Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe / red. Mestitz, A., Ghetti, S., (pp. 259-273). Dordrecht [in English].
6. Asociace mediátorů České republiky: webová stránka [Web-site Association of Mediators of the Czech Republic]. Retrieved from <http://www.amcr.cz/o-asociaci/#cil2> [in Czech].
7. Stanovy Asociace mediátorů České republiky [Statutes of the Association of Mediators of the Czech Republic]. Retrieved from <http://www.amcr.cz/dokumenty/> [in Czech].
8. Kwadrans, Ł. & Vanková, K. (2015). Mediacja w prawie cywilnym w Republice Słowackiej [Mediation in civil law in the Slovak Republic]. Probacja – Probation, 4, 111-130 [in Polish].
9. Asociácie mediátorov Slovenska [Association of Mediators of Slovakia]. Retrieved from www.amssk.sk [in Slovak].
10. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny [The Act of 6 June 1997. – Criminal Code]. Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970880553> [in Polish].
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego [The Act of June 6, 1997 – Code of Criminal Procedure]. Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555> [in Polish].
12. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych [Regulation of the Minister of Justice of 7 May 2015 on mediation in criminal matters]. Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000716> [in Polish].
13. Zákon č. 257/2000 Sb. ze dne 14. července 2000 r. o probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí [Act No. 257/2000 Coll. of 14 July 2000 on the Probation and Mediation Service and on the Amendment of Act No. 2/1969 Coll., on the Establishment of Ministries and Other Central Bodies of the State Administration of the Czech Republic, as amended, Act No. 65/1965 Coll., the Labor Code, as

- amended, and Act No. 359/1999 Coll., on the social and legal protection of children]. Retrieved from <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257> [in Czech].
14. Zákon NR SR č. 550/2003 z 28. října 2003 o probačních a mediačních úradnících a o změně a doplnění některých zákonů [Act of the National Council of the Slovak Republic no. 550/2003 of 28 October 2003 on Probation and Mediation Officers and on Amendments to Certain Acts]. Retrieved from <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/550/20190801> [in Slovak].
 15. Vanková, K. & Kwadrans, L. (2015). Rozwój instytucji probacji i mediacji w Republice Słowackiej w odniesieniu do doświadczeń wybranych krajów europejskich [Development of probation and mediation institutions in the Slovak Republic in relation to the experiences of selected European countries]. Dylematy i wyzwania współczesnej resocjalizacji – Dilemmas and challenges of contemporary social rehabilitation / red. Sawicki, K., Ćwikowski, R., & Chańko, A., (pp. 83-96). Białystok [in Polish].
 16. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról 2006. évi LI. törvény [Act XIX of 1998 on Criminal Procedure amending Act LI of 2006 law]. Retrieved from <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0600051.tv&mahu=1> [in Hungarian].
 17. A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről 2006. évi CXXIII. törvény [Act CXXIII of 2006 on mediation in criminal matters law]. Retrieved from <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/2006-evi-cxxiii-torveny-a-bunteto-ugyekben-alkalmazhato-kozvetitoi-tevekenysegről/> [in Hungarian].
 18. A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény [Act CLV of 1997 on consumer protection law]. Retrieved from <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/1997-evi-clv-torveny-a-fogyasztovedelemről/> [in Hungarian].
 19. Az egészségügyi közvetítői eljárásról 2000. évi CXVI. törvény [Act CXVI of 2000 on the Health Mediation Procedure law]. Retrieved from <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/2000-evi-cxvi-torveny-az-egeszsegugyi-kozvetitoi-eljarasrol> [in Hungarian].
 20. A mediáció szerepe a polgári eljárásban [The role of mediation in civil proceedings]. Retrieved from <https://birosag.hu/> [in Hungarian].
 21. A közvetítői tevékenységről 2002. évi LV. törvény [The LV Act of 2002 on intermediation activity law]. Retrieved from <http://mediaciokonyv.hu/jogszabalyok/2002-evi-lv-torveny-a-kozvetitoi-tevekenysegről/> [in Hungarian].
 22. Zákon NR SR č. 420/2004 Z.z. z 25. júna 2004 r. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov [Act of the National Council of the Slovak Republic no. 420/2004 Coll. of 25 June 2004 on Mediation and on Amendments to Certain Laws]. Retrieved from <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/420/20190101#predpis.clanok-6> [in Slovak].
 23. Holá, L. & Urbanová, M. (2018). Institucionalizace mediace. Jak daleko jsme došli? [Institutionalization of mediation. How far have we come?]. Mediace 2017: Sborník odborných statí z mezinárodní vědecké konference Mediace 2017, konané v Olomouci ve dnech 27.–28. října 2017 - Mediace 2017: Proceedings of professional articles from the international scientific conference Mediace 2017, held in Olomouc on 27-28. October 2017/ red. Černý M. Olomouc [in Czech].
 24. Zákon č. 202/2012 Sb. ze dne 2. května 2012 r. o mediaci a o změně některých zákonů [Act No. 202/2012 Coll. of 2 May 2012 on mediation and amending certain laws]. Retrieved from <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202#cast1> [in Czech].
 25. Zákon č. 85/1996 Sb. ze dne 13. března 1996 r. o advokacii [Act No. 85/1996 Coll. of 13 March 1996 on advocacy]. Retrieved from <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1996-85> [in Czech].
 26. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw [The Act of 28 July 2005 amending the Act – Code of Civil Procedure and some other acts]. Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20051571316> [in Polish].
 27. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego [The Act of November 17, 1964 – Civil Procedure Code]. Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=> [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2021.

DOI: 10.35774/app2021.01.027
УДК 378.147

Олександр Шевчук,
аспірант Західноукраїнського
національного університету,
суддя Хмельницького окружного
адміністративного суду
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5580-1353>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОЗАСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

Перехід України до ринкових економічних відносин, зміна їх правового регулювання, відкриває можливості для застосування недержавних форм врегулювання конфліктів, що дозволить розвантажити існуючу державну судову систему. Ці форми вирішення спорів називаються альтернативними, адже використовуються як альтернатива державному врегулюванню спорів.

Як показує європейський досвід, за умов економічної свободи та ділового співробітництва суб'єкти ринкових правовідносин все більше стають зацікавлені у оперативних способах врегулювання спорів. Саме тому інститут позасудового врегулювання спорів здатний стати ефективним засобом у їх розв'язанні та повноцінним механізмом у системі альтернативних способів їх вирішення.

Тому виділення історичних етапів становлення процедур позасудового врегулювання спорів сприяє пізнанню їх правової природи як автономних способів вирішення конфліктів та методів, які підвищують ефективність адміністративно-процесуальної діяльності загалом.

Позасудові способи вирішення спорів на різних історичних етапах були і залишаються сьогодні сукупністю різних погоджувальних процедур, що спрямовані на неупереджене врегулювання конфліктів за допомогою визначених механізмів і методів, що забезпечують швидке та ефективно вирішення спорів, з метою узгодження інтересів сторін. Саме пошук компромісу в правовому спорі та готовність сторін до порозуміння й певних поступок є фундаментальними засадами позасудового вирішення спорів, що створює широкі можливості щодо примирення та подальшої співпраці сторін.

Ключові слова: історичні аспекти позасудового врегулювання спорів, способи недержавного вирішення спорів, примирення сторін, посередництво при вирішенні спорів.

Шевчук О.

Исторические аспекты возникновения и развития внесудебного урегулирования споров

Переход Украины к рыночным экономическим отношениям, изменение их правового регулирования, открывает возможности для применения негосударственных форм урегулирования конфликтов, что позволит разгрузить существующую государственную судебную систему. Эти формы разрешения споров называются альтернативными, ведь используются как альтернатива государственному урегулированию споров.

Как показывает европейский опыт, в условиях экономической свободы и делового сотрудничества субъекты рыночных правоотношений все больше становятся заинтересованы в оперативных способах урегулирования споров. Именно поэтому институт внесудебного урегулирования споров способен стать эффективным средством в их решении и полноценным механизмом в системе альтернативных способов их решения.

Поэтому выделение исторических этапов становления процедур внесудебного урегулирования споров способствует познанию их правовой природы как автономных способов решения конфликтов и методов, повышающих эффективность административно-процесуальной деятельности в целом.

Внесудебные способы разрешения споров на разных исторических этапах были и остаются сегодня совокупностью различных согласительных процедур, направленных на беспристрастное урегулирование конфликтов с помощью определенных механизмов и методов, обеспечивающих быстрое и эффективное решение споров, с целью согласования интересов сторон. Именно поиск компромисса в правовом споре и готовность сторон к согласию и определенных уступок являются фундаментальными принципами внесудебного разрешения споров, создает широкие возможности примирения и дальнейшего сотрудничества сторон.

Ключевые слова: исторические аспекты внесудебного урегулирования споров, способы негосударственного разрешения споров, примирение сторон, посредничество при разрешении споров.